

UOT 336.717

MİLLİ İQTİSADİYYATDA BANK SİSTEMİNİN ROLUNUN GÜCLƏNDİRİLMƏSİ İSTİQAMƏTLƏRİ

¹QURBANOVA RÖYA VİLAYƏT qızı

²SEYİDOVA SƏMİRƏ RASİM qızı

Sumqayıt Dövlət Universiteti, 1- i.ü.f.d, baş müəllim, 2-assistent

samira_seyidova@inbox.ru

Açar sözlər: bank sistemi, investisiya, maliyyə, kredit, təhlükəsizlik

Azərbaycan iqtisadiyyatını innovativ əsaslarla modernləşdirmək vəzifəsi iqtisadiyyatın real sektoruna intensiv birbaşa investisiyalar axınının təmin edilməsi məsələsinin əhəmiyyətini ön plana çəkir. Bu baxımdan, əmanətləri investisiyaya çevirən, ölkənin iqtisadi sahələri və regionları üzrə səmərəli kapital axını təmin edən təşkilatlar kimi bankların rolunu artırmaq, onları real sektora borc vermə məsələsində aktiv mövqe tutmağa sövq etmək lazımdır.

Hər bir ölkə qarşısında yüksək rəqabətqabiliyyətliliyə, məhsuldarlığa, səmərəliliyə malik dayanıqlı və davamlı iqtisadi inkişafın formalaşdırılması kimi vəzifələr dayanmalıdır. Bu vəzifələr iqtisadiyyatın strukturunun təkmilləşdirilməsini, elm tutumlu iqtisadiyyatın formalaşdırılmasını, makroiqtisadi sabitliyin qorunmasını, investisiya mühitinin daha da yaxşılaşdırılmasını, qabaqcıl texnologiyaların və təcrübənin tətbiqini, insan kapitalının inkişaf etdirilməsini nəzərdə tutur. Bütün bu cəhətlər milli iqtisadiyyatda bank sisteminin rolunun qiymətləndirilməsinin nə qədər aktual olduğunu göstərir. [5, s.82]

Ölkəmizin bank sistemi Azərbaycanda investisiya layihələrinin maliyyələşdirilməsini təmin etmək, iqtisadiyyata kapital axını sabitləşdirmək və iqtisadi subyektlərin investisiya aktivliyini artırmaqla vəziyyəti normallaşdırmağa kömək etməlidir.

Bu şərtlərlə bank sisteminin tənzimlənməsinin təkmilləşdirilməsi həm milli bank sisteminin təhlükəsizliyinin, həm də iqtisadiyyatın real sektoruna borc verilməsində bankların fəallığının artırılması istiqamətində həyata keçirilməlidir. Buna görə bank sisteminin sabitliyini gücləndirməklə, ölkənin kredit təşkilatlarının rəqabət qabiliyyətini artırmaq, bank tənzimləməsinə və nəzarətini yaxşılaşdırmaq, mənafeələrinin qorunmasını artırmaq və əmanətçilərin və digər kreditorların etibarını gücləndirməklə milli iqtisadiyyatın davamlı inkişafına kömək etmək aktual məsələlərdəndir.

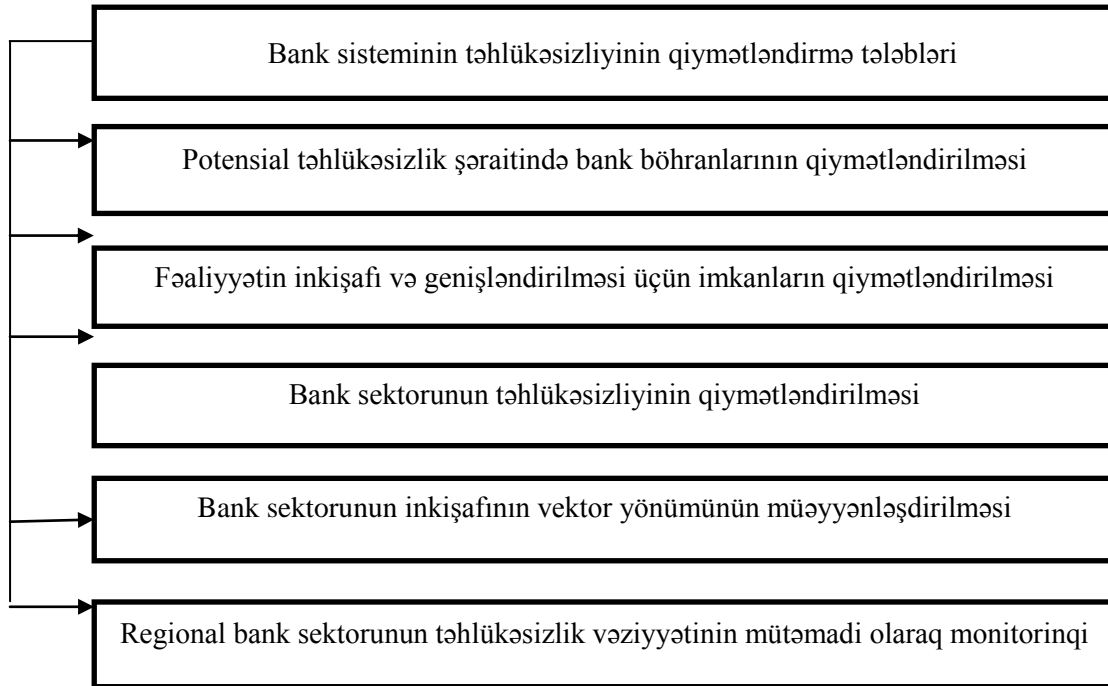
Müasir və yüksək texnologiyalı bank sektorunun formalaşması və inkişafı bu gün həm regional sosial-iqtisadi sistemin, həm də ölkənin bütün bank sisteminin inkişafı üçün müəyyənəddici bir vektordur. Bütün bu cəhətlər bankların iqtisadi təhlükəsizliyinin və maliyyə sabitliyinin təmin olunmasını obyektiv zərurətə çevirir

Hal-hazırda bank sistemlərinin təhlükəsizliyi üçün iki yanaşma mövcuddur:

- vahid yanaşma - təhdidlərə qarşı bir sıra üsulları birləşdirir;
- parçalanmış yanaşma, yəni, müəyyən təhlükələrə qarşı mübarizə.

Böyük bank sistemlərinin (məsələn, beynəlxalq banklararası şəbəkələrin) qorunması üçün vahid yanaşma istifadə olunur.

Bank sisteminin vəziyyəti böyük ölçüdə milli iqtisadiyyatın inkişaf meyillərini və keyfiyyətini müəyyənləşdirir. Bank sisteminin gücləndirilməsi iqtisadiyyatın inkişafı üçün ən vacib şərtidir. Eyni zamanda, innovativ inkişaf və istehsalın iqtisadi artımı üçün bankların imkanlarından tam istifadə olunması dövlətin rolunun artmasını tələb edir. Bank sisteminin təhlükəsizliyini qiymətləndirmək üçün vahid yanaşma aşağıdakı şəkildəki tələblərə cavab verməlidir:

Şəkil. Bank sisteminin təhlükəsizliyini qiymətləndirmək üçün vahid yanaşma [3, s.67]

Hazırda bankların maliyyə sabitliyinin qiymətləndirilməsində yanaşmaları, yəni həm ayrı-ayrı bankların, həm də bütövlükdə bank sisteminin inkişaf xüsusiyyətlərini nəzərə alan göstəricilər toplusunu təkmilləşdirmək lazımdır. Bu baxımdan, bankların maliyyə sabitliyinin qiymətləndirilməsi sisteminin inkişafında perspektivli bir istiqamət yeni göstəricilərin (məsələn, davamlı maliyyələşdirmə nisbətinin və s.) tətbiq edilməsidir [2, s.315]. Beləliklə, müasir şəraitdə bankın ən vacib səciyyəsi maliyyə sabitliyidir. Onun təmin edilməsi bankların fəaliyyətində ən çətin vəzifələrdən birinə çevrilir. Prinsipcə, qiymətləndirmənin nəticəsi istifadə olunan metodologiyadan və seçilmiş göstəricilər sistemindən asılıdır. Buna görə, bankın dayanıqlığını qiymətləndirmək üçün etibarlı və dolğun məlumatlar əsasında bankın öz resurslarının, gəlirliliyinin və s. sahəsindəki siyasətini tam qiymətləndirməyə imkan verən göstəricilər sistemindən istifadə etmək vacibdir.

Bankların milli iqtisadiyyatda rolunu gücləndirmək üçün onların fəaliyyəti səmərəli idarə olunmalıdır. Bank sisteminin inkişafının idarə edilməsinin əsas vəzifələri bunlardır:

- bankların əmanətçilərinin və digər kreditorlarının maraqlarının qorunmasını gücləndirmək;
- bank sistemi tərəfindən əhalinin və təşkilatların vəsaitlərinin toplanması və onların kredit və investisiyalara çevrilməsi istiqamətində həyata keçirilən fəaliyyətlərin səmərəliliyinin artırılması;
- ölkənin kredit təşkilatlarının rəqabət qabiliyyətinin artırılması;
- kredit təşkilatlarının haqsız ticarət fəaliyyətinin həyata keçirilməsinin və qanunsuz məqsədlər üçün istifadəsinin qarşısının alınması;
- rəqabət mühitinin inkişafı və kredit təşkilatlarının fəaliyyətində şəffaflığın təmin edilməsi;
- investorlar, kreditorlar və əmanətçilər tərəfindən Azərbaycanın bank sektoruna inamın gücləndirilməsi;
- ölkənin bank sektorunun beynəlxalq maliyyə bazarlarında mövqeyinin gücləndirilməsi.

Aşağıdakı cədvəl vasitəsilə əhalinin banklardakı əmanətlərinin illər üzrə həcminə diqqət yetirək.

Əhalinin banklardakı əmanətləri, ilin sonuna (mlyn. manat) [1, s.126]

	2005	2010	2015	2017	2018	2019
Əhalidən cəlb olunmuş əmanətlər, o cümlədən	494,5	3029,8	9473,9	7561,2	8375,4	8637,9
Milli valyuta ilə	55,8	1409,9	1420,2	2532,9	3142,2	4132,7
Xarici valyuta ilə	438,7	1619,9	8053,7	5028,3	5233,2	4505,2

Cədvəl məlumatlarından göründüyü kimi, əhali tərəfindən banklara qoyulan əmanətlərin həcmində artım müşahidə olunur. Ən çox 2015-ci ildə əhali əmanətləri banklara cəlb olunmuşdur. Belə ki, əgər 2019-cu ildə əhali tərəfindən banklara qoyulan əmanətlərin həcmi 8637,9 milyon manat təşkil etmişdir ki, bu da 2005-ci illə müqayisədə 8143,4 milyon manat və yaxud 17,5 dəfə, 2010-cu illə müqayisədə 5608,1 milyon manat və yaxud 2,9 dəfə, 2017-ci illə müqayisədə 1076,7 milyon manat və yaxud 14,2%, 2018-ci illə müqayisədə 262,5 milyon manat və yaxud 3,1% çoxdur. Lakin 2015-ci illə müqayisədə 836,0 milyon manat və yaxud 8,8% azalmışdır. 2005-ci ildən 2019-cu ilin sonunadək milli valyuta ilə əhalinin əmanətlərinin banklara cəlb olunmasında da artım davamlı olaraq müşahidə olunmuşdur. Lakin 2005-ci ildən 2019-cu ilin sonunadək əhalinin banklara qoyduqları əmanətlərin həcmi artsa da 2015-ci ildən etibarən azalmağa doğru meyillilik müşahidə olunur.

Qeyd edək ki, 2015-ci ildə bank sisteminə təsir edən əsas amillər manatın devalvasiyası, neftin qiymətinin düşməsi, həmçinin bank müştərilərinin gəlirlərinin azalmasına və onların ödəmə qabiliyyətinə səbəb olan ümumi iqtisadi böhran olmuşdur. Bu da əhali əmanətlərinin banklara cəlb olunmasında azalmalara səbəb olmuşdur. Azərbaycanda bank sisteminin daha da inkişafı üçün sabitliyini artırmaq, investorlar, kreditorlar və əmanətçilər tərəfindən ölkənin bank sisteminə inamı gücləndirmək və əmanətlərin sığortasının səmərəliliyini artırmaq lazımdır.

Maliyyə vasitəçiliyi sistemində bankların rolunun gücləndirilməsi sahəsində aşağıdakıları təmin etmək lazımdır:

- beynəlxalq maliyyə hesabatlarının standartlarına uyğun olaraq iqtisadi fəaliyyətin maliyyə vəziyyəti və göstəriciləri barədə məlumatların açıqlığının təmin edilməsi;
- bankların yenidən maliyyələşdirmə və likvidliyin idarəetmə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi;
- müasir informasiya və bank texnologiyalarına əsaslanan maliyyə bazarlarında əməliyyatların həyata keçirilməsində kredit təşkilatları üçün bərabər imkanların yaradılması. [4, s.226]

Ümumiyyətlə, müasir bank sisteminin inkişafını müəyyənləşdirən ümumi ümumi iqtisadi artım və daim artan rəqabət mübarizəsidir.

Beləliklə, ölkənin bank sisteminin daha da inkişaf etdirilməsi və gücləndirilməsinin əsas istiqamətləri aşağıdakılar olmalıdır:

- dövlət və Mərkəzi Bank tərəfindən hüquqi tənzimlənmənin təkmilləşdirilməsi;
- müəssisələrə və əhaliyə göstərilən bank xidmətlərinin keyfiyyətini artırmaq və siyahısını genişləndirmək üçün institusional infrastrukturun inkişafı;
- bank sisteminin kapital bazasının daha da gücləndirilməsi üçün beynəlxalq maliyyə mexanizmlərindən səmərəli istifadə;
- kredit resurslarının ayrılması prosesində bank fəaliyyətinin dövlət tərəfindən dəstəklənməsi və stimullaşdırılması;
- bankların fəaliyyətlərini maliyyələşdirməkdə maraqlı olmaq üçün müəssisələrin işgüzar fəaliyyətinin intensivləşdirilməsi məqsədilə əlverişli şəraitin yaradılması.

Beləliklə, fəaliyyəti ölkənin iqtisadi artımının ən vacib amillərindən biri olan bank sistemini inkişaf etdirmək və onun sabitliyini təmin etmək sayəsində milli iqtisadiyyatın davamlı inkişafına nail olmaq mümkün olacaqdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycanın Statistik Göstəriciləri. Statistik məcmuə. Bakı, 2020, 722 s.
2. Пименов Н.А. Управление финансовыми рисками в системе экономической безопасности. М.: Юрайт, 2016. 416 с.
3. Манохина Н.В. Экономическая безопасность. М.: НИЦ ИНФРАМ, 2016, 320 с.
4. Селищев А.С. Деньги. Кредит. Банки. СПб.: Питер, 2007, 432 с
5. Əliyeva S.Y. Müəssisənin investisiya cəlbəediciliyi və onun qiymətləndirilməsi / S.Y.Əliyeva // Sumqayıt Dövlət Universiteti. Elmi xəbərlər. Sosial və humanitar elmlər bölməsi. Sumqayıt: SDU, 2020, c.16, № 3, s.82-84; <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=44219944>

РЕЗЮМЕ

НАПРАВЛЕНИЯ УКРЕПЛЕНИЯ РОЛИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ

Гурбанова Р.В., Сеидова С.Р.

Ключевые слова: *банковская система, инвестиции, финансы, кредит, безопасность.*

В настоящее время роль банковской системы в развитии экономики страны растет. Это в свою очередь обуславливает необходимость обеспечения ее безопасности. В статье исследованы направления укрепления роли банковской системы в национальной экономике. Как одна из основных направлений укрепления роли банковской системы в экономике страны обоснована необходимость обеспечения ее безопасности. Для оценки безопасности банковской системы рассмотрен единый подход. На основе данных Госкомстата анализируется динамика роста банковских сбережений населения по годам.

SUMMARY

DIRECTIONS OF STRENGTHENING THE ROLE OF THE BANKING SYSTEM IN THE NATIONAL ECONOMY

Qurbanova R.V., Seyidova S.R.

Key words: *banking system, investment, finance, credit, security*

At present, the role of the banking system in the development of the country's economy is growing. This, in turn, makes it necessary to ensure its safety. The article examines the directions of the role of strengthening the banking system in the national economy. As one of the main directions of strengthening the role of the banking system in the country's economy, the need to ensure its security is substantiated. A unified approach is considered to assess the security of the banking system. On the basis of the data of the State Statistics Committee, the dynamics of the growth of the population's bank savings by years has been analyzed.

Daxilolmalarixi:	İlkin variant	08.02.2021
	Son variant	04.04.2021